

KANDIDATUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
AKADEMIN FÖR BIBLIOTEK, INFORMATION, PEDAGOGIK OCH IT
2021

Folkbiblioteket och *Massutmaning*

En studie kring omstridd litteratur

Håkan Henriksson

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© Håkan Henriksson

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Folkbiblioteket och *Massutmaning* En studie kring omstridd litteratur

Engelsk titel: The Public Library and *Mass challenge* A study on controversial literature

Författare: Håkan Henriksson

Färdigställt: 2021

Abstract: The following study deals with Tino Sanandaji's book *Mass Challenge*. There are differing views on whether or not the book should be welcomed at the library. Articles, chronicles and blogs are used as a basis in the study to show different perspectives on the issue. Some writers give their personal views on the matter, while others report more generally. Important in the study are concepts that appear in the analysis material. As a theory, discourse analysis is used primarily based on Ernesto Laclau and Chantal Mouffe's theory formation.

Nyckelord: Diskursanalys, *Massutmaning*, Sanandaji, kvalitet, censur, fri åsiktsbildning, hot

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Problemformulering.....	3
1.2. Syfte och frågeställningar.....	3
2. Tidigare forskning	4
2.1. Kvalitet och mediestrategiskt arbete vid bibliotek.....	4
2.2. Informationsfrihet, objektivitet och neutralitet.....	6
2.3. Censur och mediala påtryckningar.....	7
3. Teori och metod	9
3.1. Diskursanalys.....	10
3.2. Diskursanalys enligt Laclau och Mouffes.....	11
3.3. Metod.....	12
3.3.1. Material och avgränsningar.....	13
4. Analys	14
4.1. Den fria diskursen.....	15
4.1.1. Kvalitet.....	15
4.1.2. Censur.....	16
4.1.3. Fri åsiktsbildning.....	17
4.2. Den restriktiva diskursen.....	18
4.2.1. Kvalitet.....	18
4.2.2. Censur.....	19
4.2.3. Hot.....	20
4.3. Diskursiva formationer.....	21
5. Avslutande diskussion	23
5.1. Förslag till vidare forskning.....	25
6. Källförteckning	25

1. Inledning

Det talas ibland om biblioteket som en ”demokratins stöttepelare”, i avseende att främja demokrati och fri åsiktsbildning. Enligt Svensk biblioteksforening (2017) innebär det en mediehantering där låntagare fritt kan söka kunskap utifrån egna beslut, och där censur i all form bör motverkas. Utifrån vad som här beskrivs handlar det om en gränslös tillgång av önskade medier. Vidare ska tillgången styras av bibliotekens profession, utan att exempelvis politiska eller personliga ställningstaganden får styra. Samtidigt framkommer att inte någon form av diskriminering vad gäller bland annat etnisk tillhörighet, religiös eller politisk övertygelse, får förekomma. Elf och Söderlind (2014) visar i sin undersökning att bibliotek i allmänhet arbetar med informationsfriheten som princip. Undersökningen, som är en kartläggning av bibliotekens arbete utifrån mediestrategiska dokument, visar även att det inte är helt oproblemiskt att följa principen om informationsfrihet, när det även finns en målsättning att inte förmedla exempelvis rasistiskt innehåll.

Ämnet debatteras och argumenteras i den här uppsatsens artiklar, vilka analyseras genom ett diskursanalytiskt angreppssätt. Inledningsvis vill jag visa på exempel där skilda synsätt och tolkningar framkommer när kontroversiell litteratur aktualiseras vid bibliotek. Att en viss litteratur benämns eller anses kontroversiell, kan givetvis inbegripa vitt skilda ämnen och sakinnehåll. Det kan även finnas olika uppfattningar om en viss litteratur kan anses vara kontroversiell, eller i vilken grad den i så fall är det. I nedanstående exempel och genom hela uppsatsen avses kontroversiell litteratur av det slag som är, eller kan uppfattas vara invandringskritiska och/eller rasistiska.

Vid ett bibliotek var syftet att främja en öppen debatt och visa på skilda sätt att se på olika företeelser eller förhållanden, där motstridiga uppfattningar fanns med. Litteratur med olika inriktning vad gäller åsikter fick stå sida vid sida där temat var ”vi gillar olika”. Åsikterna gick isär om arrangemanget, men avsikten var, enligt arrangören, att öppna upp för debatt och fri åsiktsbildning vid biblioteket (Frick, 2015). Det finns också händelser där biblioteksbesökare blivit nekade fjärrlån av litteratur. Önskemålen har varit av kontroversiellt slag och av olika skäl har därför inte låntagare genom bibliotekets service fått tillgång till begärd litteratur. Motiv till beslut togs utifrån satta kvalitetskrav. Även mänskliga rättigheter åberopades med motiv att andra låntagare skulle riskera att känna sig kränkta (Wiklander, 2017). Vid önskemål om kontroversiell litteratur har i vissa fall ett nekande från bibliotekets sida föranlett kritik mot bibliotek. Justitieombudsmannen (2017) utgick exempelvis i sin kritik mot två bibliotek från rättsprinciper gällande yttrande- och informationsfrihet, samt censurförbud. Vad som särskilt framhölls från JO:s (2017) sida var den så kallade objektivitetsprincipen. Med hänvisning till bibliotekslagens objektivitetskrav, menade JO (2017) att biblioteken visserligen har rätt att fastsätta riktlinjer för urval men att det inte får styras av åsikter som kan förekomma i litteratur. JO (2017) påpekat dock att undantag får göras när det gäller litteratur som exempelvis sprider åsikter, vilka förespråkar brott eller kan anses påverka den allmänna säkerheten. Webbresursen *Bibblan svarar* (2015) fick frågan om ”vissa svenska folkbibliotek förvarar kontroversiella böcker, som t.ex. mein kampf bakom

disk?” Dessutom är frågeställaren intresserad av att få veta om det är ett regelsystem som avgör detta, eller om det är upp till varje enskilt folkbibliotek att avgöra. Det svar som ges tar hänsyn till vad som är lagstadgat i fråga om åsikts- och informationsfrihet utifrån grundläggande mänskliga rättigheter. Vidare hänvisas i bloggen till vad Unesco säger specifikt om folkbibliotek. Där sägs bland annat att censur inte ska få förekomma i någon form. Den svenska bibliotekslagen uttrycker att biblioteket ska bidra till en samhällsutveckling i demokratisk riktning, där medier som ryms inom folkbibliotekets väggar har bredd och kvalitet. Det är även lagstadgat att biblioteksplaner ska utarbetas och finnas, vilket varje kommun ska ha tillsyn över. Anki Olsson Flodin, som besvarar och utreder frågan som ställs till webbresursen *Bibblan svarar* (2015), menar att med hänsyn till detta borde saken vara ”solklar – informationsfrihet och nej till censur.” Dock påpekar hon att lagen om *Hets mot folkgrupp* innebär förbud mot nervärderande uttalanden riktade mot exempelvis hudfärg eller etniskt bakgrund.

Inledande text i kapitel är relativt allmänt skrivet. Anledningen till att jag valt att inte gå direkt på den här uppsatsens huvudsyfte, är att det inom biblioteken finns en allmän diskussion kring kontroversiell litteratur av nämnda kategori. Jag vill visa på att detta är en återkommande problematik vid bibliotek. Debatt och diskussion gällande kontroversiell litteratur är alltså ett ämne som är aktuellt vid biblioteken, och som biblioteken och biblioteksanställda ställs inför. Problematiken kan också sägas handla om en viss grad av konflikt. Inte nödvändigtvis konflikt mellan människor, utan snarare en konflikt i hur biblioteken hanterar saken utifrån vad som exempelvis är lagstadgat. Inledningen visar på exempel där biblioteken har att besluta om låntagares önskemål, där litteratur kan anses ha ett mer eller mindre kontroversiellt innehåll. Exempelen vill visa på skilda sätt att hantera uppkomna situationer, men inbegriper även skrivningar där begrepp som exempelvis censur, fri åsiktsbildning och objektivitet finns med.

För att mer konkret leda in läsare av den här uppsatsen till ämnet för studien, hamnar fortsättningsvis fokus kring Tino Sanandajis bok *Massutmaning*.

Massutmaning gavs ut på eget förlag 2017 med undertiteln – *ekonomisk politik mot utanförskap och antisocialt beteende*. Sanandaji är forskare med doktorsgrad och har även uppmärksammats i Europa under epitetet inflytelserik tänkare genom mediehuset Politic (Arpi, 2018). I den här studien resoneras och argumenteras *Massutmaning* i ett bibliotekssammanhang. Sammanhanget är följande: Sanandajis bok efterfrågades vid Ekerö bibliotek som inledningsvis avvisade önskemålet. Kommunledningen tog senare beslut om att boken skulle erbjudas och köpas in. Bibliotekspersonal vid Ekerö bibliotek kände sig överkörda och fråntagna sin beslutanderätt eftersom biblioteken själva, har rätt att besluta om inköp av litteratur (Lundblad, 2017).

1.1. Problemformulering

Svensk biblioteks förening (2017, s.32) talar om ”att bibliotek till sin innersta natur bygger på öppenhet” där objektivitet och relevant information ska underbygga kunskapssamhället och främja en fri debatt. Utifrån vad som tidigare skrivits i inledningen förefaller det finnas en problematik här. Svensk biblioteks förening (2017) anför att censur ska motverkas och att politiska eller personliga ställningstaganden inte ska få styra. Samtidigt påpekas att ingen form av diskriminering ska få förekomma.

Här skulle jag vilja påstå att det finns olika infallsvinklar vid resonemang kring Sanandajis bok i en bibliotekskontext. Med infallsvinklar menar jag ett sätt att tala/resonera om, en viss företeelse utifrån en bestämd utgångspunkt. Att det finns olika infallsvinklar i diskussionen kring Sanandajis bok innebär inte att studien syftar till att påvisa att det skulle finnas rätta eller felaktiga påståenden i vad som sägs. Det intressanta är vad som sägs, oavsett åsikt. Studien fokuserar kring detta i artiklar från den svenska dagspressen, där skilda sätt att argumentera runt Tino Sanandajis bok *Massutmaning* i en bibliotekskontext är det intressanta. Problematiken bottenar i argumentationer där biblioteket dels är en garant för fri åsiktsbildning, dels arbetar mot diskriminering och rasism. Problematiken dementeras i Elf och Söderlinds (2014) studie. Den visar, som tidigare nämnt, att det inte är helt oproblematiskt att som bibliotekarie vara objektiv och neutral, i en anda av informationsfrihet, när litteratur med exempelvis rasistiskt innehåll efterfrågas.

1.2. Syfte och frågeställningar

Utgående från den problematik som beskrivs ovan, vill jag undersöka hur argumentation och diskussion förs kring Tino Sanandajis bok *Massutmaning* i ett sammanhang när boken aktualiseras eller efterfrågas vid bibliotek. Jag tar fasta på argumentation och begrepp i analysmaterialet för att kunna besvara studiens frågeställningar. Studiens syfte är att granska vad som sägs kring Tino Sanandajis bok *Massutmaning* då boken aktualiseras i en bibliotekskontext. Jag utgår från följande frågeställningar:

- Vilka argument är aktuella vid införskaffande eller avfärdande av boken?
- Vilka begrepp i debatten är viktiga och ges särskilt tyngd?

2. Tidigare forskning

I valet av tidigare forskning har jag vid genomgång av valt material använt mig av en selektiv läsning. Det vill säga ett sonderande, men med noggrann genomläsning av valda textdelar. Nyberg och Tidström(2012) föreslår en selektiv läsning för att hitta relevanta delar som är användbara i en studie. Med hjälp av innehållsförteckning och sakregister är det möjligt att inledningsvis undersöka om en viss litteratur går att relatera till den egna studien. En fullständig genomläsning kanske av olika skäl inte är möjlig och därför är det lämpligt att följa detta koncept. En läsning med fördjupning i valda delar rekommenderas som en lämplig modell för presentation av valt material.

Ambitionen har varit att hitta material som är relevant och går att koppla till uppsatsen. Allt material som nedan presenteras har inte en direkt koppling till bibliotekssfären, men enligt min mening tangerar ändå sakförhållanden studiens syfte. Framförallt är det med tanke på begrepp som går att relatera till analysmaterialet. Exempelvis behandlar Hanssons (2005) text det ”politiskt korrekta”. Här menar jag att Hansson talar om en kvalitetsmarkör när ”balans mellan tillgång och efterfrågan” nämns (Hansson, 2005, s.27). Anders R Olsson (2012) skriver inte alls om bibliotek men behandlar likafullt saker som biblioteket har att förhålla sig till. Till exempel diskuteras censurbegreppet i förhållande till allmän lagtext om ”hets mot folkgrupp”.

Elva olika publikationer används i kapitlet tidigare forskning. Titel och författare presenteras när publikation används första gången. Därefter nämns bara författare och årtal, vilket hänvisar till tidigare nämnd titel.

2.1. Kvalitet och mediestrategiskt arbete vid bibliotek

Anna-Lena Höglund och Christer Klingberg(2001) utgår, i *Strategisk medieplanering för folkbibliotek*, från behov där folkbiblioteket står i fokus. Höglund och Klingberg(2001) behandlar bland annat frågan om kvalitet vid folkbibliotek. Traditionellt handlar kvalitet om att ge god service vid bibliotekens informations- och utlåningsdiskar. Att ett bibliotek dessutom är rustat med en gemensam verksamhetsplan, är primärt för att tillgodose en tillförlitlig kvalitet. I vidare mening innebär kvalitet att alla är berättigade till bibliotekets service, för att därigenom kunna ge låntagare tillgång till vad som efterfrågas.

”Om bibliotekets målgrupp är all medborgare, är kvalitet att nå ut och göra service tillgänglig för alla dem i kommunen som har ett behov av den” (Höglund & Klingberg, 2001, s.15)

Att arbeta med regelbunden utvärdering är viktigt, menar författarna. Sambandet mellan bibliotekets tjänster och låntagares behov och tillfredsställelse behöver biblioteken medvetet kontrollera. Aspekter att räkna med är låntagares efterfrågan men även folkbibliotekets målsättning och planering. Här avses att folkbiblioteket arbetar kvalitativt utifrån interna utvärderingar, där låntagares behov involveras. För att uppnå en hög kvalitet är båda aspekterna viktiga, menar författarna. För att tillfredsställa låntagares behov framhåller Höglund och Klingberg(2001) att folkbibliotekens egna samlingar av olika medier kan

kompletteras genom lån utifrån när litteratur av mycket speciell karaktär efterfrågas. Beroende av medieplanering och budgetering kanske viss litteratur inte kan köps in, men för att tillfredsställa önskemål lånas den istället in tillfälligt. Höglund och Klingberg(2001) refererar till Inger Mattssons fjärrlåneundersökning från 1984. Mattssons undersökning visar att en övervägande del av fjärrlånen består av populärvetenskaplig litteratur och debattböcker. Syftet med fjärrlån har en grundläggande funktion i att låna in litteratur av smalare karaktär. Exempelvis kan det gälla litteratur för studier och forskning. Nämnda undersökning visar även att populärvetenskaplig litteratur och debattböcker står för en stor del av bibliotekens förvärv. Höglund och Klingberg(2001) menar att ett samhälle byggt på demokratisk grund ska ha fri tillgång till bibliotek och dess olika medier.

”Folkbiblioteken har alltså – enligt vår mening – ett stort ansvar att erbjuda den litteratur som kan vara svår att få tag på för den vanlige medborgaren” (Höglund & Klingberg, 2001, s.36).

Mona Quick(2014) står bakom *Medieplanering för folkbibliotek. Objektivt, subjektivt & provokativt*. Quick(2014) behandlar i hög grad problematik kring medial hantering vid folkbibliotek, och ger även förslag på arbetsätt. Arbetsätt där genreindelningar föreslås utifrån mer eller mindre kontroversiella idéer än vad som kan anses vara traditionellt. Quick(2014) menar att kvalitetsbegreppet många gånger tolkas olika av bibliotekarier och låntagare. En alltför hård styrning av kvalitetsbegreppet utifrån bibliotekens egna preferenser, kallar Quick(2014) för maktmissbruk. Historiskt har också biblioteket hävdad kvalitet utifrån litterär realism som styrande norm, där verklighetsflykt inte har ansetts som legitimt. Quick(2014) är av åsikten att det snarare kan vara berikande att ta del av andras verklighet, kultur eller åsikter. Att biblioteken inte skulle ha en politisk agenda ifrågasätts också av Quick(2014).

”Åtskilliga böcker och artiklar om bibliotek innehåller politiska ståndpunkter, men beskriver åsikterna som om de vore en objektiv sanning, som om det bara finns ett rätt sätt, en nytto- och kvalitetsinriktad väg”(Quick, 2014, s.27).

Joacim Hansson(2005) har skrivit *Det lokala folkbiblioteket – förändringar under hundra år*. Hansson skriver bland annat om det ”politiskt korrekta”. Bakgrunder är en debatt i *Dagens nyheter* om huruvida mediebeståndet vid biblioteken i alltför hög grad var politiskt orienterad åt vänster. Hansson menar att det finns åsiktsriktningar som anses vara mer politiskt korrekta och att det inte är något att förvånas över. Politiska och estetiska preferenser har alltid påverkat och styrt biblioteksverksamheten och frågan är om det går att förhålla sig på ett annat sätt. Om vänsterinriktad litteratur är i majoritet vid biblioteken, menar Hansson att det då också är principiellt rätt att ta in marknadsliberal högerlitteratur. Hansson påpekar dock, att trots en större användarstyrning över bibliotekens beståndsutveckling, har efterfråga av högerinriktad litteratur inte varit påtaglig.

”Kanske är det rent av möjligt att i detta fall tala om ett gott exempel på en fungerande balans mellan tillgång och efterfrågan” (Hansson, 2005, s.27).

Vad det gäller användarstyrning konstaterar Gullvor Elf och Åsa Söderlind, i ”*Vi arbetar i medborgarnas tjänst*” en kartläggning av mediestrategiskt arbete utifrån normerande dokument (2014), att det mediala beståndet vid bibliotek påverkas starkt av vad biblioteksanvändare efterfrågar. Enligt Elf och Söderlinds (2014) undersökning sker detta på

ett i det närmaste självklart sätt. Skillnader är dock märkbara mellan stora och mindre kommuner. För mindre kommuner kan till exempel ekonomiska faktorer bidra till att inköp styrs av vad som efterfrågas.

”För ett huvudbibliotek i en lite mindre kommun i studien framstår anpassningen till vad användarna efterfrågar närmast som en ren överlevnadsstrategi, detta då utlåningen av framförallt facklitteratur har sjunkit drastiskt den senaste tiden på just detta bibliotek” (Elf & Söderlind, 2014, s.55-56).

2.2. Informationsfrihet, objektivitet och neutralitet

Lars Höglund menar i *Bibliotek och demokratiska möten* (2010) att bibliotekslagen klargör att folkbibliotek i varje kommun har skyldighet att tillhandahålla fri tillgång till information och litteratur. Folkbibliotek vänder sig till alla medborgare oavsett social status, ekonomisk situation eller utbildningsnivå.

”Utan tillgång till varierad information blir det svårt att fungera som medborgare, väljare och konsument och folkbiblioteket har härvid en viktig roll” (Höglund, 2010. S.1).

Enligt Höglund och Klingberg(2001) är det viktigt att förhålla sig objektivt i arbete och utveckling av mediebestånd. Bibliotekspersonal behöver hitta flexibla arbetsformer, där omorganisering av mediebeståndet eller inköp som utgår från egna personliga preferenser får mindre betydelse, medan ett objektivt förhållningssätt får en större relevans.

Även Quick(2014) behandlar begreppet objektivitet, men då ur ett något mer vidsynt och kanske realistiskt perspektiv. Quick (2014) betonar att objektivitet, i fråga om hur vi hanterar önskemål och efterfrågan, är i det närmaste en utopi. Det vill säga att våra individuella erfarenheter och värderingar inte helt går att bortse från. Quick(2014) framhåller att det är människor med olika uppfattningar som hanterar och har ansvar för beslutsfattande och planering.

Strategisk medieplanering och yttrandefrihet på folkbibliotek – en diskursanalys av biblioteksrelaterad debatt 2012-2015 är en uppsats skriven av Carl Holmlund och Lars Bilting(2015). Författarna vill undersöka skilda sakförhållanden i förhållande till rätten att fritt få uttrycka sig. En av uppsatsens diskurser visar att hänsyn tas till så kallade utsatta grupper, vilket innebär att litteratur som exempelvis kan anses kränkande åsidosätts. Slutsatser som framkommer inom de olika diskurserna pekar i studien mot att någon form av nationell samordning kring strategisk medieplanering framstår som ett behov.

Mediestrategiska dilemman i rättslig belysning. En analys av JO:s hantering av fyra biblioteksärenden är författad av Jesper Sjöberg (2018). Sjöberg (2018) undersöker fyra olika biblioteksärenden och justitieombudsmannens hantering av dessa. Sjöberg problematiserar saken utifrån vad biblioteket har att förhålla sig till vad gäller lagtexter. Sjöberg(2018) betonar informationsfriheten som ett viktigt fundament att förhålla sig till i bibliotekets verksamhet. I sammanhanget nämner Sjöberg(2018) objektivitetsprincipen som särskilt betydelsefull, där det bland annat handlar om allas likhet inför lagen och en biblioteksverksamhet som arbetar och förhåller sig neutral.

Robert Jensen (2004) står bakom: *The myth of the neutral professional*. Jensen menar inledningsvis att både totalitära och liberala styrelseformer är beroende av intellektuella/akademiska faktorer. Jensen anser att det även i liberala system finns begränsningar för ett intellektuellt oberoende. Totalitära system använder ofta frihetsberövande maktmedel, medan liberala kan skapa oberoende genom kapitalistiska och politiska styrningar. Jensen resonerar vidare kring intellektuell frihet och oberoende. Jensen(2004) skriver bland annat om neutralitet i sammanhang av yrkesgrupper med en så kallad samhällsnyttig funktion. Hit hör bibliotekarien, där ett professionellt förhållningssätt ofta förknippas med neutralitet och objektivitet. I resonemang kring nämnda begrepp menar författaren att det inte är helt oproblemiskt att agera neutralt för att svara upp till sin profession. Den problematik Jensen(2004) syftar på har att göra med filosofiska och politiska ställningstaganden. Jensen(2004) menar att det är en myt att en profession helt kan agera och förhålla sig neutral. Gör man ett ställningstagande är det ett ställningstagande även om man positionerar sig neutralt gällande en viss fråga.

“A claim to neutrality means simply that one isn't taking a position on that distribution of power and its consequences, which is a passive acceptance of the existing distribution. That is a political choice” (Jensen, 2004, s.30).

Jensen(2004) ställer sig frågan om det viktiga i professionen är att förhålla sig neutral. Snarare är det viktigare att vara oberoende och utanför kontroll och censur. För att kunna skapa en trovärdig institution, där samtal och dialog blir möjligt, behöver exempelvis bibliotekarieprofessionen vara oberoende och ha mandat att agera fritt, menar Jensen.

2.3. Censur och mediala påtryckningar

”Biblioteken kan inte hålla på att rensa ut” *En diskursanalys av Tintindebatten* är en uppsats författad av Maria Simonsson(2013). Simonsson undersöker bibliotekets roll i att vara en plats där information fritt kan sökas och förmedlas. Simonsson ställer också frågan om inte biblioteket även har ett ansvar i vad som förmedlas till bibliotekets låntagare. Simonsson (2013) tar upp frågan om censur som ett centralt begrepp. Studien gör inte anspråk på ett fel- eller rättsperspektiv. Dock menar Simonsson(2013) att det finns ett dilemma här. Dilemmat består av att många anser att eventuell censur kan begränsa demokratiskt medbestämmande och vara inskränkande för informationsfriheten.

Anders R Olsson(2012) är författare till *Yttrandefrihet & Tryckfrihet. Handbok för journalister*. Boken riktar sig framförallt till journalistisk verksamhet, men är användbar för den som vill ta del av lagstiftning gällande hantering av information. Tryck- och yttrandefrihetslagar behandlas. Här tas även begränsningar vad gäller dessa upp. Olsson (2012) likställer tryckfrihetsförordningen vid en grundbult. Orsaken till detta sakförhållande har med censur och förbud att göra. Den statliga makten har ibland försökt begränsa ”sanningssägare” och därför är tryckfrihetsförordningen specifikt viktig att vidmakthålla. Enligt lagen är det inte tillåtet att förhandscensurera tryckta skrifter. Gäller det säkerhets- och ordningsfrågor kan dock undantag göras. Ett annat undantag och som går under allmän lagtext är: ”Hets mot folkgrupp”. Lagens mening uppfattas ofta som yttranden av aggressiv karaktär. Det kan dock räcka med yttranden av ett mer försynt slag. Exempelvis kan det röra sig om nedvärderande uttalanden riktade mot invandrare och etnicitet. Att

däremot i mer generell anda uttala sig kritiskt mot invandring och den politik som i det sammanhanget förs, medför nödvändigtvis inte att man har brutit mot denna lag. Olsson (2012) anser att det är problematiskt om yttrandefriheten begränsas inom vissa känsliga områden. Kontroversiella uttalande åsikter behöver istället bemötas och motargumenteras. Att exempelvis förtiga faktabaserade uppgifter av känslig karaktär, kan medföra att yttrandefriheten till slut inskränks och mister i trovärdighet, menar Olsson (2012).

”Avsikten med Tryckfrihetsförordningen är att garantera ”ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning”. Lagen ger medborgarna rätt att i tryckt skrift ”yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra allmänna handlingar samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst” (Olsson, 2012, s.26)

Som tidigare nämnts, anser Höglund och Klingberg (2001) att folkbiblioteket har ett ansvar att tillgodose de behov som finns. Att tillgodose behov gäller även mer direkta och konkreta önskemål, där alla slags önskemål bör tillgodoses. Om vissa medier faller utanför urvalskriterier är det inte nödvändigtvis fråga om censur, utan hamnar oftast utanför ramen för vad som är möjligt för biblioteken att förvärva. Grundkriteriet är dock att biblioteket vänder sig till alla medborgare, där olika önskemål om möjligt ska tillfredställas. Höglund och Klingberg(2001) är också av åsikten att styrning utifrån mängden lån inte får utesluta exempelvis specifika intressen.

”Antalet lån kan inte vara ensamt styrande för hur en avdelning ska vara uppbyggd. Hänsyn måste tas även till minoritetsgrupper eller minoritetsintressen. Även dessa måste ha ett rimligt urval att välja av. Det måste således finnas ett ”minoritetsskydd” (Höglund & Klingberg 2001, s.89).

Quick (2014) konstaterar att folkbiblioteken blivit mer lyhörda och visar en större öppenhet för de inköpsförslag som låntagare har, men poängterar samtidigt nödvändigheten av mediala begränsningar. Givetvis är det så att biblioteken inte kan köpa in allt, utan måste utarbeta en policy kring detta. Begränsningar kan exempelvis innebära att önskemål om medier som inte står i paritet med bibliotekslagens värdegrund nekas inköp. Quick(2014) för ett resonemang kring kontroversiella medier, där rasfördomar kan förekomma. Quick(2014) menar att argument och skäl som används för att den typen av litteratur ska få finnas på ett bibliotek, ska föras utifrån tryckfrihets- och kulturarvsperspektiv. Dock anser Quick(2014) att en medieplan ska utarbetas där en motiverad censur i ett tidigt skede blir möjlig. Lagstiftningen ska då inte hävdas utifrån yttrandefrihetsgrundlagen, utan istället vara baserad kring lagar om diskriminering och hets mot folkgrupp.

Styrdokument i vardagen. En undersökning av kulturpolitiska styrdokuments strategiska och praktiska betydelse för folkbibliotek i fem skånska kommuner (2018) är skriven av Johanna Rivano Eckerdal och Hanna Carlsson. Undersökningen innehåller bland annat en konkret situation vid en fältstudie, där en bibliotekarie utsätts för ett hotfullt beteende från en biblioteksbesökare. Situationen känns obehaglig för både utsatt bibliotekarie och de som befinner sig i anslutning till incidenten. Det konstateras senare att händelser av det här slaget är ovanliga vid biblioteket, men att rutiner kring det inträffade behöver ses över. Tankar kring tillgången av bibliotekets faciliteter bottnar i att biblioteket vänder sig till alla och kan därför inte anpassas till enskilda biblioteksbesökares behov i för stor utsträckning, konstateras också.

Biblioteken speglar samhället – en rapport om arbetsmiljön på våra bibliotek (Hamberg, 2017). Titeln anspelar på en rapport där frågan om hot och våld inom biblioteksmiljön behandlas. Rapporten tar bland annat upp obehagliga situationer i samband med medieinköp. I sammanhanget påtalas även att bibliotekens självständiga beslutfattande ifrågasätts. Enligt rapporten ökar detta vid biblioteken. Rapporten tar även upp att mediala påtryckningar av det här slaget har påverkat medieurval som görs vid biblioteken. Även att den digitala arbetsmiljön används för att påverka urval framkommer i rapporten.

Fackförbundet DIK har följt upp med vidare rapporter gällande arbetsmiljön vid bibliotek. Det är ett återkommande problem som behöver kartläggas statistiskt för att visa att problemet är ett faktum. Vad som känns intressant i min skrivning kring tidigare forskning är, som tidigare nämnts, begrepp som relaterar till min studie. Den problematik som finns vid bibliotek gällande hot och våld inom bibliotekens arbetsmiljö relaterar exempelvis till den här studien. Vidare är begrepp som kvalitet och censur aktuella för studien. Exempelvis problematiserar Quick (2014) kring kvalitetsbegreppet utgående från skilda aspekter. Sjöberg(2018) betonar begreppet informationsfrihet, medan Jensen (2004) för resonemang kring begreppen neutralitet och censur. Sammanfattningsvis är de uppsatser som presenteras under ”tidigare forskning” relevanta och då inte minst i avseende som inspiration för den här studien.

3. Teori och metod

Folkbiblioteken har att förhålla sig till begrepp som bland annat kvalitet och professionalitet, neutralitet och objektivitet, fri åsiktsbildning och censur, men i olika sammanhang och med skilda synsätt och praktiska tolkningar av begreppen. I analysmaterialet som hör till den här studien, finns det åtskillnader i hur ovan nämnda begrepp tolkas när Tino Sanandajis bok *Massutmaning* hanteras vid folkbibliotek. Konkret är det en analys i vad som sägs i debatt och motiv gällande bokens införskaffande eller avfärdande vid ett folkbibliotek. Med utgångspunkt i vad som skrivs om Tino Sanandajis bok *Massutmaning* i en bibliotekskontext, menar jag att ett diskursanalytiskt angreppssätt är lämpligt att använda här. Studiens teorival går bland annat att hänvisa till *diskursiv kamp* (Winter Jørgensen & Phillips, 2017, s.13). Metodologiskt utgår jag från ovan nämnda åtskillnader under resultat och relevanta diskurser, vilka presenteras längre fram i min studie.

Nedan har jag först valt att skriva om diskursanalys i ett mer generellt perspektiv. Tanken är att ge en förklarande bild av diskurs och diskursanalys för läsare som inte är bekanta med teoribildningen. Vidare presenterar jag det diskursanalytiska angreppssätt jag valt att använda för min studie, nämligen Ernesto Laclau och Chantal Mouffes teoribildning. Här påpekas dock att Laclau och Mouffe utarbetade och presenterade en teoribildning men att Winter Jørgensen och Phillips (2017) valt att benämna denna teoribildning som diskursteori. Därför kan Laclau och Mouffes arbeten mer uppfattas som teoriutveckling än en färdigställd diskursteori. Under detta kapitel presenterar jag även metodval samt material och urval.

3.1. Diskursanalys

Själva begreppet diskurs har i dagligt tal en skiftande betydelse och generellt får diskursanalys stå som ett helhetsbegrepp gällande skilda teoretiska premisser. En bestämning eller sammanfattning av begreppet är Winter Jørgensen och Phillips (2017, s.7) definition av begreppet: ”diskurs är *ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)*”. Alvesson och Sköldberg (2017) kategoriserar begreppet och menar att en diskursiv analys på en språklig nivå vill undersöka hur individer talar särskiljande om specifika fenomen eller förhållanden.

Den filosofiske teoretikern Michael Foucault (2008) skriver dock tänkvärt till nämnda definitioner, att allt som sägs eller uttrycks i det sagda inte generellt kan uppfattas som diskurser. Foucault(2008) menar emellertid i likhet med Winter Jørgensen och Phillips(2017) definition att diskurser är avgränsade helheter som utkristalliseras genom det sociala samspelet.

Det är alltså problematiskt att ge en enhetlig beskrivning av diskursteori i en vidare homogen mening, men i begränsad omfattning är ändå vissa drag gemensamma. Exempelvis kan det handla om teoretiska anspråk gällande *kritisk forskning* kring maktstrukturer i samhället. Här finns en ambition att kartlägga sociala förhållanden och öppna för möjlighet till förändring eller omvärdering. Trots detta är särskiljande uppfattningar märkbara inom diskursteorier med snarlika drag och gäller då framförallt filosofiska och teoretiska utgångspunkter. Beroende av vilken diskursiv kontext man tar fasta på är diskursbegreppet, social praktik och det kritiska förhållningssättet varierande hos olika teoribildare (Winter Jørgensen & Phillips, 2017).

Generellt kan sägas att diskursiv teori har sin funktionalitet i vidare sammanhang till vad som uttryckligt är förmedlat i en text. Politisk eller kulturell påverkan fokuserar en diskursanalytisk studie kring. Exempelvis kan det handla om hur den samhällsliga makten med sina politiska, ekonomiska och sociala ramar vänder sig till grupper med påverkan som ofta inte är uppenbar i ett direkt perspektiv. Omkringliggande faktorer blir därför viktiga för att hitta diskurser kring företeelser (Denscombe, 2016).

Alvesson och Sköldberg (2017) är inne på samma spår och menar att trovärdiga och objektiva uppgifter kan ge en skev bild av verkligheten om man inte räknar med språkliga och samhällsliga samband och påverkan.

I sin bok presenterar Winter Jørgensen och Phillips (2017) tre diskursanalytiska angreppssätt som alla mer eller mindre utgår från en socialkonstruktivistisk uppfattning. Enkelt sagt har beteckningen socialkonstruktivism med nyare teoribildningar att göra, vilka behandlar samhällsliga och kulturella strukturer. Att lägga fram en enhetlighet kring socialkonstruktivismens olika teoribildningar är svårt, eller i det närmaste omöjligt. Sammanfattningsvis beskriver dock Winter Jørgensen och Phillips (2017) socialkonstruktivism utifrån vad Vivien Burrs presenterar i fyra premisser:

- En fristående objektiv uppfattning av verkligheten är inte alltid självklar. Den kategoriseras snarare genom vårt sätt att förhålla oss till världen.

- I en historisk och kulturell kontext konstituerar vi våra identiteter och vårt sätt att uppfatta tillvaron. Den sociala världen konstrueras och mönstras ut, men kan med tiden förändras och få en annan innebörd.
- Kamp om vad som är rätt och fel som en följd av sociala interaktioner. Vi uppfattar världen i hur den formas och fokuseras genom denna sociala interaktion.
- Konstituerade synsätt medför att vissa handlingar anses legitima medan andra avyttras som icke berättigade. Skiftande synsätt innebär därför att kunskap och sanning ser olika ut beroende av socialt formande och social miljö

3.2. Diskursteori enligt Laclau och Mouffes

Ernesto Laclau och Chantal Mouffe menar att instabilitet i språket bottenar i att diskurser inte kan ses som stabila enheter utan omformas och förändras i den sociala världen.

Skilda diskurser står under påverkan och teorin framlägger därför *diskursiv kamp* som ett grundläggande begrepp (Winter Jørgensen & Phillips, 2017).

Foucault (2008) beskriver den diskursiva kampen som ett taktiskt strategiskt fält, där det gäller att uppnå dominans genom diskurser som kan slå igenom hos flertalet. Foucault menar att de diskurser som får dominans formas och får genomslag genom makt och kontroll.

Foucaults teoretiska förståelse handlar inte primärt om skilda sätt att tänka, där diskursiva konflikter uppstår, utan om diskursiv dominans och diskursiva maktförhållanden. Här är det inte bara fråga om en språkligt diskursiv formation. Snarare rör det sig om diskursiva formationer som är operativa i form av makt och påverkan.

Påtagliga drag i Foucaults filosofiska tänkande kring diskurser återfinns hos Laclau och Mouffe (Winter Jørgensen & Phillips, 2017). Enligt dem består kampen i att uppnå *hegemoni*, det vill säga vinna gehör för en bestämd språkligt betydelsebärande uppfattning. Språklig representation interagerar med den existerande verkligheten och bidrar till att skapa den. Man menar att den fysiska världen visserligen kan förstås objektivt, men blir betydelsebärande först i en diskursiv perception.

Laclau och Mouffe följer även principen att makt genererar hur den sociala världen framställs och presenteras. Makt kan ses som ett produktivt *element*, men kan också fungera uteslutande och begränsande (Winter Jørgensen & Phillips, 2017). Här finns en ganska tydlig koppling till Foucault (2008, s.181-182), vilken beskriver diskursen som ett ”vapen för makt, kontroll, underkuvande, kvalificering, diskvalificering”.

Laclau och Mouffes teoribyge har alltså hämtat inspiration från skiftande teoretiska traditioner där bland annat poststrukturalism finns med som inspirationskälla. Här hittas uppfattningen att betydelser är rörliga och inte självklart fixeras och konstitueras. Metaforiskt kan man säga att betydelser strävar efter att fixeras genom att *tecken* i språket relateras till varandra. *Tecken* som står i relation till varandra skapar en viss betydelse, vilken tenderar att omformas när tecknens position förändras. Här kan *tecken* sägas vara utsatta för diskursiv kamp och kallas för *element* när olika tolkningar är fallet och förblir mångtydiga. *Flytande signifikanter* är *tecken* som skilda diskurser vill ge innehåll på ett bestämt sätt. Som tidigare

nämnts är teorin byggd kring begreppet *diskursiv kamp* vilket innebär strävan efter betydelsefixering. En relativ betydelsefixering kallas för moment (Winter Jørgensen & Phillips, 2017).

3.3. Metod

Bergström och Boreus (2012) redogör i sin bok hur diskurser formas och byggs upp utifrån den diskursteori som är utarbetad av Laclau och Mouffes. Termer som hör hit kan användas som analysverktyg. Till dessa analysverktyg hör bland annat: *tecken*, *element*, *moment*, *noder* eller *nodalpunkter* samt *ekvivalenskedjor*.

Tecken kan ses som en enhet med uttrycket av ett ord (tecken) men även ett specifikt tankeinnehåll räknas in. Uttrycket i ett visst tecken skiljer sig från uttrycket i andra liknande tecken. Jämför exempelvis katt, hatt eller ratt. Tankeinnehållet handlar mer om våra föreställningar kring uttrycket av ett visst tecken. Exempelvis associerar vi inte på samma sätt till tecknen bilar, bussar eller flygplan.

Element har som begrepp funktionen av att belysa olika uppfattningar kring diskurser. Det vill säga *tecken* som står under ständig kamp kallas för *element* där olika uppfattningar vill vinna gehör, men fortsätter att uppfattas mångtydigt. *Tecken* är vanligen även *element* i politiska diskurser.

Moment innebär betydelsebärande tecken som är självklara. Användning av begreppet, betyder att det inte råder någon kamp kring ett teckens betydelse.

Nodalpunkter betecknar så kallade privilegierade tecken. En nodalpunkt är betydelsebärande och central i förhållande till andra tecken. Andra tecken fixeras genom detta förhållande och får sin betydelse. De får en bestämd mening.

Ekvivalenskedja innebär att mer eller mindre betydelselösa tecken binds samman med andra tecken. Ett mer konkret innehåll blir fallet där olika tecken sammanförs och blir betydelsebärande.

Diskursiv kamp menar jag ligger i fas med vad en debatt kan handla om. Att argumentera och få gehör för en viss uppfattning i debatt, beslut och kritik är precis vad den här studien strävar efter att blottlägga och analysera. Det vill säga vad uttrycks om Tino Sanandajis bok *Massutmaning* i en bibliotekskontext och hur hanteras och formuleras detta i de artiklar jag använder som analysmaterial.

Därför utgår den här uppsatsen metodologiskt från det diskursanalytiska angreppssätt som företräds av Laclau och Mouffes. Den begreppsapparat som hör dit (Winter Jørgensen & Phillips, 2017) samt förslag om utformning av analys används (Bergström & Boreus, 2012). Winter Jørgensen och Phillips (2017) utgår i sin beskrivning från att diskursanalys kan ses som ett enhetligt koncept i fråga om teori och metodologi. Bergström och Boreus (2012) påpekar att diskursanalys kan uppfattas som en metod. Här avses textlig analys som inte förstås eller utgår från lingvistiska och språkvetenskapliga tekniker och verktyg.

Utifrån Bergström och Boreus (2012) använder jag mig av följande punkter i utformandet av min analys:

- Betydelsen av språket betonas i en diskursanalys där sociala samband utforskas. Därför är noggrann läsning av textmaterial av stor vikt.
- Aktuellt textmaterial kan struktureras utifrån de analyserande verktyg som hör ihop med studien.
- Till analyserande verktyg hör ekvivalens- eller analogikedjor som används för att visa på identitetskonstruktioner och samband inom en diskurs.

Genom angivna punkter har jag avgränsat och definierat märkbara diskurser genom en noggrann genomgång av valt material.

3.3.1 Material och avgränsning

Det analysmaterial som används i studien utgår från debatt- och nyhetsartiklar, bloggar samt krönikor, där Tino Sanandajis bok *Massutmaning* – i ett bibliotekssammanhang – argumenteras och debatteras. Här ingår material som argumenterar, debatterar eller kommenterar, men utifrån skilda sätt att resonera kring exempelvis informationsfrihet eller politiserade medieurval. Vad som även tas upp i artiklarna är låntagares direkta önskemål, där bibliotekens och bibliotekariernas egna uppfattningar spelar in, när ett förslag om önskad litteratur mottas och behandlas.

Materialet består av 16 dokument, vilka relaterar direkt eller indirekt till bibliotekssfären och Tino Sanandajis bok *Massutmaning*. I urval är dokumenten framtagna utifrån den här studiens fokus kring Tino Sanandajis bok *Massutmaning* i relation till bibliotek. Artiklarna följer en debatt där Sanandajis bok diskuteras om att ingå eller inte ingå i bibliotekens litteraturbestånd.

Den informations- och materialsökning, vilken hör till den här studien, utgår från en avgränsning kring biblioteket och omstridd litteratur. Efter diverse sökningar, hittade jag ur *Biblioteksbladet* artikeln: *Efter inköpsdebatten: Konsten att hitta det rätta* (2017). Vid läsning av artikeln, fick jag upp ögonen för boken *Massutmaning*. Avgränsningen kring ”omstridd litteratur” fick sin fokus där. För att hitta relevanta artiklar har jag exempelvis använt mig av sökorden: ”Massutmaning”, ”Sanandaji”, eller söksträngen ”Massutmaning och bibliotek”. Sökningen är avgränsad till året 2017. Artiklarna som används i den här studien är hämtade från bland annat *Biblioteksbladet*, *Dagens nyheter* och *Fria tider*. Visserligen har jag i någon mening stävat efter att få en spridning av textmaterialet utifrån politisk inriktning. Ambitionen är dock inte att undersöka vad som sägs eller citeras i publikationerna, med utgångspunkt i politisk hållning. Delar av analysmaterialet nämner inte Tino Sanandajis bok *Massutmaning* i valde textdelar. Artiklar och bloggar har ändå i sin helhet ett sammanhang där Tino Sanandajis bok nämns och har därför relevans. En del är mer tydliga i detta, medan andra nämner Tino Sanandajis bok mer indirekt, men i en kontext som är relevant för den här studien.

4. Analys

Den debatt som förs kring Tino Sanandajis bok *Massutmaning* anføres ofta genom vad som är lagstadgat. Det vill säga begrepp eller argumentering kan vara öppen för olika innehåll och anföras på skilda sätt genom stöd från bibliotekslagen. Med utgångspunkt här utgår jag från två huvuddiskurser. Dessa har jag valt att kalla **Den fria diskursen** och **Den restriktiva diskursen**. Tanken bakom rubriceringen är att tematisera debatten, för att lättare kunna urskilja skilda diskursiva formationer. Den fria diskursen är till synes mer angelägna om att låta information verkligen få vara fri. Vissa skribenter och bibliotekarier ser det ofta som ett demokratiskt dilemma när informationsfriheten begränsas och ”sanningssägar” utestängs. Det betonas starkt att biblioteket är en arena där demokrati och fri åsiktsbildning ska värnas starkt. Den restriktiva diskursen framhåller demokrati, men betonar i hög grad mänskliga rättigheter och ett skydd i att behöva läsa eller utsättas för text, som kan riskera kränka på ett personligt plan. I valet av termen restriktiv syftar jag mer på återhållsamhet än förbudsivrande. Diskursen i fråga är inte nödvändigtvis censurerande i vad som sägs.

Kvalitet, censur, fri åsiktsbildning och **hot** är element jag ansett lämpliga att använda som nodalpunkter. Ur analysmaterialet har jag tyckt mig se att dessa element argumenteras och förekommer frekvent i debatten. I både den fria diskursen och den restriktiva diskursen använder jag elementen **kvalitet** och **censur** som nodalpunkter. Elementet **fri åsiktsbildning** fungerar som nodalpunkt i den fria diskursen, medan elementet **hot** är nodalpunkt i den restriktiva diskursen. Det har inte varit helt lätt att relatera valt textmaterial till en given diskurs. Elementen **kvalitet** och **censur** har analystexter i respektive diskurs, medan elementet **fri åsiktsbildning** ligger under den fria diskursen och elementet **hot** under den restriktiva diskursen. Att elementet **hot** hamnar under den restriktiva diskursen har att göra med förekomsten av hotfulla situationer när Tino Sanandajis bok inte köps in vid biblioteket. Enligt hur jag ser det hör temat ”att inte köpa in”, i högre grad mer till den restriktiva diskursen. Elementet **fri åsiktsbildning** förekommer i större utsträckning när det förespråkas att Tino Sanandajis bok *Massutmaning* fritt ska få finnas vid biblioteket.

Valet av nodalpunkter med tillhörande element bildar ekvivalenskedjor. Studiens nodalpunkter kopplas samman med element. Valda nodalpunkter uppfattar jag som en länk i vad som sägs kring ett visst tema. Det vill säga, det handlar inte om vad exempelvis censur är, utan om hur det talas och argumenteras kring censur inom en diskurs. Vissa element som hör till en diskurs är korta fraser och inte tecken i form av ensamma ord. Vad jag har velat åskådliggöra är innehåll som ibland är svårt att hitta i fristående tecken.

4.1. Den fria diskursen

4.1.1. Kvalitet

”Bokens faktaunderlag kommer från Statistiska centralbyrån, Brottsförebyggande rådet, Socialstyrelsen och en rad andra myndigheter” (Frick, 2017b).

Här anför skribenten att Tino Sanandajis *Massutmaning* bygger på faktaunderlag från legitima och trovärdiga källor. Ambitionen bakom artikeln kan uppfattas som en vilja att ge boken legitimitet.

”Enligt Biblioteksbladet tendera bibliotek som har en policy i större utsträckning att ta in kontroversiella böcker som till exempel *Massutmaning* av Tino Sanandaji som var på tapeten när den här debatten blommade upp i våras. Mindre bibliotek, till exempel skolbibliotek, har sällan en nedskrivna policy” (Önnerfält, 2017).

Att bibliotek har en utarbetad policy framstår här som en kvalitetsmarkör. Enligt artikeln är det vanligare att bibliotek med en policy i större grad tillmötesgår önskemål om kontroversiella böcker som exempelvis Tino Sanandajis. Det verkar alltså finnas en skillnad mellan större och mindre bibliotek där små bibliotek ofta saknar en dokumenterad policy. Här framstår det som en aspekt av kvalitet när bibliotek förfogar över en policy.

”Allsidighet och kvalitet, saklighet, opartiskhet – det är nyckelorden i sammanhanget. Hirschfeldt beskriver kvalitetsbegreppet som centralt, och understryker att detta är ett område för bibliotekarierna att avgöra, det tillhör professionen. Men det kan inte användas som ett svepskäl för att välja bort medier” (Biblioteksbladet, 2017).

Här är kvalitetsbegreppet centralt i vad som skrivs. Skribenten menar också att allsidighet, kvalitet, saklighet och opartiskhet är så kallade nyckelord som hör till biblioteksprofessionen. Det understryks även att bibliotekarier är fria att agera utifrån sin profession, men dock inte utan att beakta nämnda nyckelord som grund.

Samtliga skribenter talar om kvalitetsaspekter på ett eller annat sätt. Frick vill ge legitimitet åt själva boken *Massutmaning*. Önnerfält visar på en möjlig orsak till varför vissa bibliotek väljer att ta in eller inte ta in kontroversiella böcker. Hirschfeldt framhåller kvalitetsbegreppet som centralt och legitimerar på så sätt bibliotekariens roll i att agera fritt men under ansvar. Vad det gäller små bibliotek skulle man här kunna påstå att en avsaknad av en utarbetad policy bidrar till att försämra kvaliteten. Å andra sidan är en bibliotekarie fri i sin profession, att själv avgöra ett biblioteks mediebestånd.

En möjlig ekvivalenskedja skulle kunna se ut så här:

Kvalitet - faktaunderlag – policy – fri i sin profession - opartiskhet

4.1.2. Censur

”I bibliotekslagen står det uttryckligen att biblioteket ska främja ”fri åsiktsbildning” och att utbudet ska präglas av ”allsidighet”. I strikt mening är det så klart inte censur att avstå från att köpa in en bok till ett bibliotek. Men en selektion som nekar bästsäljande böcker utan att ens kunna motivera beslutet styrs av ett censurtänkande. Det hör inte hemma på ett bibliotek” (Arpi, 2017).

I det här skedet menar Arpi att biblioteket inte har motiverat sitt beslut i att avstå från inköp. Arpi ger biblioteken rätt i att själva få avgöra vilka böcker som ska köpas in. Dock kritiserar Arpi hanteringen här och talar om censurtänkande bakom beslutet. Artikeln påvisar en tendens av konflikt mellan bibliotekslagens skrivning om exempelvis fri åsiktsbildning och ett censurtänkande.

”Men det är en sak att inte vilja ställa Hitlers ”Mein Kampf” på barnbokhyllan. En helt annan att över huvud taget inte ta in en omtalad debattbok av någon som tycker att Sverige tagit emot för många invandrare” (Magnusson, 2017).

Magnusson drar saken till sin spets och använde exemplet att inte vilja placera kontroversiell vuxenlitteratur på barnbokhyllan. Min tolkning är att Magnusson vill peka på kontrasten mellan att presentera kontroversiell vuxenlitteratur för barn och att låta ett censurtänkande hindra införskaffandet av en efterfrågad och omtalad debattbok, som vänder sig till vuxna låntagare.

”Det ska vara en neutral plats med material från höger, vänster och mitten. Man ska inte välja eller välja bort av politiska skäl. Precis som konsekvensneutralitet lyfts fram som en princip för journalistiken gäller detta även för biblioteken” (Lindkvist, 2017a).

Lindkvist talar om biblioteket som en neutral plats. Politiska ställningstaganden får enligt Lindkvist inte ligga till grund för vad ett bibliotek väljer att ta in eller inte ta in. Konsekvensneutraliteten betonas som en princip, vilken biblioteken har att förhålla sig till och utgår från i sina beslut. Precis som i Arpis (2017) artikel finns det en antydning av konflikt mellan fri åsiktsbildning och censurtänkande här.

”De senaste åren har vi emellertid fått se allt fler tecken till att svenska bibliotek tappat förståelsen för sitt åliggande och tagit sig frihet att censurera information utifrån egna agendor” (Malinkim, 2017).

Här uttrycks en kritik mot svenska bibliotek. Skribenten ger uttryck för att svenska bibliotek skulle handla utifrån egna agendor och inte utifrån bibliotekslagen. Censur tycks här stå i motsatsförhållande till informationsfrihet i vad som sägs.

Hos samtliga skribenter råder det en samstämmig syn på frågan om censur. Det finns dock ingen kritik mot bibliotekens mandat, att själva besluta om inköp av böcker. Lindkvist menar att politiska ställningstaganden inte får ligga till grund när det gäller mediala beslut. Skribenterna lutar sig mot begrepp som exempelvis fri åsiktsbildning, neutralitet och informationsfrihet i sin kritik mot censurtänkande.

Utifrån vad som uttrycks hos skribenterna skulle en ekvivalenskedja kunna se ut så här:

Censur – omotiverade beslut - konsekvensneutralitet - politiska skäl

4.1.3. Fri åsiktsbildning

”Inte för att jag är säker på att jag kommer att hålla med om innehållet, tvärtom. Och det är också just det som är poängen med att läsa. Man får se saker och ting genom någon annans ögon, om så bara en kort stund” (Magnusson, 2017).

En frihet att läsa vad man vill uttrycks här, det vill säga informationsfrihet. Intresset fokuserar inte på vad man själv anser om en viss fråga, utan en nyfikenhet riktar sig i stället mot vad andra skriver och anser.

”Folk kan prata och förlag vägra att ge ut. Biblioteket står dock över sådant. De ska, som bekant, ”verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning” (Magnusson, 2017).

Magnusson ger uttryck för att biblioteksprofessionens agenda är någonting annat än förbud och begränsningar. Istället menar Magnusson att det är bibliotekets uppgift att vara en institution där kunskap och fri åsiktsbildning kan utvecklas.

”Det står uttryckligen i vår mediepolicy att vi ska tillhandahålla omdebatterade medier så att man ska kunna bilda sig en uppfattning om dem. Det vi gör är att vi tar konsekvensen av vår mediepolicy och i förlängningen bibliotekslagens skrivningar om neutralitet och objektivitet” (Eriksson, 2017).

Det betonas i texten att biblioteket ska stå för informationsfrihet av den anledningen att det ska vara möjligt att ta del av omdebatterade medier. Här finns det förmodligen en mediepolicy som formulerar detta påtagligt. Informationsfrihet, neutralitet och objektivitet betonas som centrala begrepp i sammanhanget.

”Finns det en konflikt mellan den fria åsiktsbildningen och yttrandefriheten å ena sidan och de här formuleringarna om diskriminering och allas lika värde? – Jag vill inte säga att det är konfliktfritt, men i lagstiftningen förutsätts att sådana spänningar ska kunna hanteras” (Biblioteksbladet, 2017).

En snäv tolkning av texten skulle kunna innebära att den fria åsiktsbildningen och yttrandefrihet står i motsats till diskriminering och allas lika värde. Troligare är, att det finns risk för diskriminering, om exempelvis yttrandefriheten prioriteras för stort och att andra aspekter förringas. Texten tolkar jag som så, att det måste finnas en balans i, hur lagstiftningen som gäller för biblioteket brukas.

”Förstörelse av böcker av ideologiska skäl, liksom olaglig vägran att tillhandahålla önskad litteratur på landets bibliotek ljuder för mig som starka varningssignaler om en alltmer hotad

tanke-, åsikts- och yttrandefrihet. Yttrandefriheten kan aldrig tas för given, den har alltför mäktiga fiender” (Ceasar, 2017).

Ett personligt uttryckande om oron över att yttrandefriheten är hotad. Skribenten menar exempelvis att det är felaktigt när vissa medier inte får något utrymme vid en del biblioteket. Skribenten menar även att yttrandefriheten ständigt behöver försvaras och värnas.

En samstämmig syn kring elementet den fria åsiktsbildningen framkommer i texterna. Dock framställs saken utifrån skilda perspektiv. Den nyfiknes frihet i att läsa framgår exempelvis. Ett konsekvenstänkande kring ett biblioteks mediepolicy betonas även här. Att det inte alltid är oproblematiskt att tillhandahålla omdebatterade medier och att yttrandefriheten behöver värnas uttrycks likaså. Informationsfrihet, kunskapsförmedling, objektivitet och neutralitet samt diskriminering är begrepp som betonas.

Utifrån nodalpunkten **fri åsiktsbildning** lyfter jag fram följande ekvivalenskedja:

Fri åsiktsbildning – informationsfrihet – kunskapsförmedling – omdebatterade medier - konsekvensen av vår mediepolicy - diskriminering

4.2. Den restriktiva diskursen

4.2.1. Kvalitet

”Ekerös biblioteks verksamhet utgår från Ekerö kommuns biblioteksplan, bibliotekslagen samt FN:s konvention om mänskliga rättigheter. Vårt syfte är att verka för det demokratiska samhället utveckling. Bibliotekets samlingar ska utmärkas av mångsidighet och mångfald” (Frick, 2017a).

Beslutet att inte ta in *Massutmaning* motiveras genom biblioteksplan, bibliotekslag och mänskliga rättigheter. Begrepp som nämns i sammanhanget är mångsidighet och mångfald.

”Vi bedömde att vi inte kunde kvalitetssäkra innehållet i boken, det fanns inga redaktörer knutna till boken och den var utgiven på eget förlag som första och enda titel. När vi gallrar e-böcker exempelvis tar vi rutinmässigt bort småförlag eftersom vi inte har möjlighet att granska alla. Vi tittade också på hur andra bibliotek gjort och upptäckte att väldigt få köpt in boken vid den tidpunkten” (Sofroniadou, 2017).

Boken köps inte in därför att den inte kunde kvalitetssäkras. Motiv var att boken rakt igenom är en egenproduktion. Tidsbrist att granska allt och att ett fåtal andra bibliotek köpt in boken, gavs också som orsak till att inte köpa in

”Enligt våra rutiner tittade de efter recensioner och lektörsutlåtanden. De hittade ingenting i det läget och beslutade att kvaliteten på boken inte kunde säkras”. ”Vi behöver ha ett bestånd som håller hög kvalitet. Det är viktigare än någonsin. Om det inte finns lektörsutlåtanden och recensioner, då kan vi inte vara säkra det.” (Lindkvist, 2017b).

Här poängteras kvalitetsaspekten som ett krav. Avsaknaden av recensioner och lektörsutlåtanden får styra beslutet.

Att inte ta in *Massutmaning* vid Ekerö bibliotek motiveras genom kvalitativa aspekter där det bland annat hänvisas till biblioteksplan, bibliotekslag, mångsidighet och mångfald. Överhuvudtaget motiveras i det här läget beslut att inte köpa in boken genom att hänvisa till kvalitetsbrister. Biblioteket menar bland annat att små bokförlag rutinmässigt tas bort beroende av att det inte finns resurser att granska allt. Mångsidighet och mångfald är viktiga begrepp i sammanhanget. I Lindkvists (2017b) artikel poängteras att ett kvalitetsmedvetande är viktigare än någonsin. Sammanfattningsvis framgår det av texterna att Ekerö bibliotek starkt motiverar beslutet att inte köpa *Massutmaning* genom att påvisa kvalitativa brister.

En ekvivalenskedja som är möjlig ser ut så här:

Kvalitet – biblioteksplan - bibliotekslag - mänskliga rättigheter - kunde inte kvalitetssäkra boken

4.2.2. Censur

”Målsättningen är att inte köpa in böcker som stöder rasism, uttrycker könsfördomar, manar till förföljelse eller på annat sätt strider mot de mänskliga rättigheterna” (Frick, 2017a).

En tydlig deklARATION om varför boken inte köps in, med hänvisar till de mänskliga rättigheterna för att motivera sitt beslut.

”De kritiska rösterna menade främst att Tino Sanandaji censurerats och att biblioteken gjorde urval baserade på egna politiska agendor, många av klagomålen avser hänvisningen till bibliotekets värdegrund om det politiska uppdraget” (Sofroniadou, 2017).

Här menar kritiker att biblioteket går emot sin egen värdegrund och att beslutet är taget med utgångspunkt från egna politiska agendor.

”Flera bibliotek som valt att inte köpa in boken påpekar att eftersom den redan finns hos ett flertal bibliotek (enligt KB:s databas Libris 76 bibliotek) runt om i landet så är den tillgänglig för fjärrlån. Att tala om censur är därför snarare ett uttryck för okunskap om systemet” (Dahlgren, 2017).

Här menar skribenten att det inte alls handlar om censur utan om ett tydligt beslut utifrån andra möjligheter som erbjuds låntagare.

”Eftersom ”Massutmaning” i februari saknar recensioner, knappt finns på några andra bibliotek, är utgiven på eget förlag och finansierad genom crowdfunding, blir beslutet att inte köpa in den” (Kvarnsell, 2017).

Texten framställs som att det inte handlar om censur här. Snarare tycks det istället handla om ett avvaktande och en viss osäkerhet över boken och dess trovärdighet.

En av texterna förmedlar kritiska röster, vilka menar att det handlar om censur. Andra menar att det inte nödvändigtvis handlar om censur. Snarare är det fråga om en restriktiv hållen inställning till en i mångas ögon tveksamt kvalitativ medial produkt. Begrepp som tas upp är bland annat mänskliga rättigheter och bibliotekets värdegrund.

En möjlig ekvivalenskedja kopplad till nodalpunkten censur kan se ut så här:

Censur - bibliotekets värdegrund - mänskliga rättigheter - okunskap om systemet

4.2.3. Hot

”De närmaste dagarna tar bibliotekets Facebook - sida emot 900 kommentarer. Mycket av det som skrivs är hatiskt och direkt riktat mot Nina Sundberg” (Kvarnsell, 2017).

Facebook har blivit en arena för hot och då kanske inte minst handlar det om hot riktade mot enskilda individer.

”Det är också mycket beklagansvärt att en annan typ av våld har hittat fram till biblioteket. När Ekerö bibliotek valde nyligen att inte köpa in boken Massutmaning av Tino Sanandaji ledde det till drev och näthat mot den enskilde bibliotekarien som hade tagit hand om ärendet” (Willstedt, 2017a).

Här talas det om en annan typ av våld. Det vill säga hat och hot förmedlade genom sociala medier på nätet.

”Det är idioter som gör sådant. Ingen ska behöva utsättas för det, säger Tino Sanandaji, som de senaste veckorna själv fått motta hatmejl där han anklagats för att vara ”girig”, ”en klåpare” och ”högerextrem” ” (Lindkvist, 2017b).

Enligt texten menar även Tino Sanandaji att hat och hot inte är acceptabelt. Tino Sanandaji har själv fått motta epitet av negativt slag.

”Jag har sett en ökning av kommuner som hört av sig till mig och berättat om hot. Alla ärenden har handlat om att man valt att köpa in eller inte köpa in vissa medier”. ”Att enskilda medarbetare hotas, det känner jag inte igen sedan tidigare” (Kvarnsell, 2017).

Texten visar kategoriskt att det gäller låntagare som är missnöjda med medier som köps in eller inte köps in. Här är det alltså inte bara fråga om hot när medier inte köps in. Även här påpekas att personliga påhopp är ett nytt fenomen vid biblioteket.

”Dels finns det inte riktigt någon rutin för att hantera sånt här. Dels upplevde jag det inte som några konkreta hot. Men det finns väl också någon slags oro för att verka överkänslig. Att när man har en offentlig anställning måste man tåla vissa saker”. (Kvarnsell, 2017).

Texten uttrycker en känsla av att offentlighetsanställda ska kunna tolerera hot i högre grad än andra. Återigen pekar texten mot att problematiken är ett relativt nytt fenomen. Att inte uppleva några konkreta hot framstår som subjektivt i detta fall.

”Det verkliga hotet mot bibliotekens neutralitet måste vara när politiska rörelser börjar använda hot och våld för att påverka deras innehåll. Det är där fokus borde ligga. Låt bibliotekarierna göra sitt urval efter transparenta och demokratiskt förankrade principer. Och skydda dem mot våldsverkarna” (Willstedt, 2017b).

Willstedt talar om åtgärdsförfarande för att få stopp på problematiken med vålds- och hot-tendenser. Willstedt ger även uttryck för att bibliotekets neutralitet är hotad på grund av våldstendenser från politiska rörelser.

Texterna beskriver i hög grad att det här rör sig om ett nytt fenomen av våld och hot. Vad som är nytt är internet och sociala medier som en arena för en större grad av individcentrerade påhopp. Observerbart är att även Tino Sanandaji är kritiska till ett agerande där hat och hot figurerar. Texterna ger också en bild av att det inte bara är nekade inköp som kritiseras genom hot utan även när omdebatterade medier inte köps in. Det påpekas även att politiska grupperingar som använder hot för att påverka beslut är ett hot mot bibliotekens neutralitet.

Följande ekvivalenskedja blir möjlig här:

Hot - hot mot enskilda individer - hatmejl - mediala urval

4.3. Diskursiva formationer

I fråga om nodalpunkten **kvalitet** formerar sig diskurserna med skilda element. Ur den fria diskursens artikelmaterial är följande element aktuella: **faktaunderlag, policy, opartiskhet** samt **fri i sin profession**. Faktaunderlag syftar bland annat på informationsunderlag från en rad myndigheter. Policy som begrepp förklaras inte ingående i artikelmaterialen (Önnerfält, 2017), men är förslagsvis det samma som biblioteksplan eller mediepolicy. Opartiskhet går att använd synonymt till neutralitet eller objektivitet. Fri i sin profession syftar på bibliotekens professionella status att med legitimitet kunna agera fritt med egna beslut.

Följande element, med nodalpunkten **kvalitet**, hör till den restriktiva diskursen:

biblioteksplan, bibliotekslag, mänskliga rättigheter samt **kunde inte kvalitetssäkra boken**. Biblioteksplan, bibliotekslag och mänskliga rättigheter används som argument för att motivera eller legitimera beslut att inte köpa in Tino Sanandajis bok *Massutmaning*. Att inte kunna kvalitetssäkra boken har bland annat att göra med avsaknaden av redaktörer.

De två diskurserna betonar olika element i argumentering kring kvalitativa aspekter. Den fria diskursen försvarar bokens trovärdighet, medan den restriktiva diskursen snarare ifrågasätter trovärdigheten. Båda diskurserna använder elementet policy eller biblioteksplan. Dock med skillnader i argumentation. Den fria diskursen menar att ”bibliotek som har en policy” (Önnerfält, 2017), i större utsträckning tenderar att köpa in kontroversiella böcker, medan den restriktiva diskursen, motiverar beslut att avstå från att köpa in kontroversiella böcker, genom att hänvisa till biblioteksplan. Starka element är för den fria diskursen, fri i sin profession, och i den restriktiva betonas elementet mänskliga rättigheter.

Censur har som nodalpunkt i den fria diskursen följande element: **omotiverade beslut, konsekvensneutralitet** och **politiska skäl**. I ett tidigt skede av debatten menar Arpi (2017) att

det inte fanns några motiv i beslutet att inte ta in Tino Sanandajis bok till biblioteket. Elementet konsekvensneutralitet innebär exempelvis att innehållet i en bok inte ska hindra att den blir offentlig handling, till exempel på ett bibliotek. Politiska skäl innebär i sammanhanget politiskt ställningstagande i mediala beslut. I en stark anda av informationsfrihet och fri åsiktsbildning skulle jag vilja påstå att censur är nästan all information som förbises.

Den restriktiva diskursen, med nodalpunkten **censur**, består av elementen: **bibliotekets värdegrund, mänskliga rättigheter** samt **okunskap om systemet**. Bibliotekets värdegrund är inget samstämmigt begrepp utan skiljer sig åt vid olika bibliotek. Sammantaget går det ändå att säga, att det berör människovärdet och respekt för individen. Mänskliga rättigheter innebär bland annat, allas rätt till tanke- och åsiktsfrihet. Elementet okunskap om systemet hör till ett sammanhang där skribenten menar att det inte rör sig om censur.

Konsekvensneutralitet uppfattar jag som ett starkt element i den fria diskursen. I den restriktiva diskursen framstår elementet mänskliga rättigheter som starkt. Att i publicistiska sammanhang agera neutralt utan att eventuella konsekvenser ska påverka beslut, står i möjlig kontrast till mänskliga rättigheter. Det kan exempelvis handla om att inte köpa in böcker som stöder rasism, vilket strider mot de mänskliga rättigheterna (Frick, 2017a). Här skulle i sin tur konsekvensneutraliteten kunna påverkas. Den fria diskursen uttrycker dock att biblioteken har rätt att väja bort litteratur, men inte av politiska skäl. Den restriktiva diskursen motiverar beslut att inte köpa in genom bland annat bibliotekets värdegrund, men får kritik. Den fria diskursen argumenterar istället för att biblioteket går emot sin egen värdegrund. Den restriktiva diskursen framhåller också, att det inte handlar om censur när ett bibliotek avstår från inköp, men tillgängliggör genom fjärrlån. Snarare är det ett ”uttryck för okunskap om systemet” (Dahlgren, 2017). Den fria diskursen motsätter sig visserligen inte att biblioteket ska kunna avstå från inköp (Arpi, 2017), men yttrar ändå att det rör sig om censurtänkande, när en ”omtalande debattbok” inte tas in vid biblioteket (Magnusson, 2017).

Nodalpunkten **fri åsiktsbildning** kopplas samman med elementen: **informationsfrihet, kunskapsförmedling, omdebatterade medier, konsekvensen av vår mediepolicy** samt **diskriminering**. I de texter som presenteras talas det nästan om en ovillkorlig medial frihet. Friheten och nyfikenheten till att läsa blir viktigare än att nödvändigtvis ”hålla med om innehållet” (Magnusson, 2017). Kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning framhålls också som viktiga fundament för bibliotekets verksamhet (Magnusson, 2017). Även begreppen informationsfrihet, neutralitet och objektivitet framhålls, och då i sammanhang av att omdebatterade medier ska tillhandahållas enligt ”vår mediepolicy” (Eriksson, 2017). Vidare menar en av skribenterna att det inte är konfliktfritt mellan bibliotekslagens skrivningar gällande fri åsiktsbildning och diskriminering. Dock påpekas att ”sådana spänningar ska kunna hanteras” (Biblioteksbladet, 2017).

Nodalpunkten **hot** i den sista ekvivalenskedjan består av elementen: **Hot mot enskilda individer, hatmejl** samt **mediala urval**. Hot mot enskilda individer via sociala medier är ett problem som har ökat vid vissa bibliotek. Den här typen av hot har dykt upp både när medier köps in och inte köps in (Kvarnsell, 2017). I den här studiens analysmaterial är det framförallt

situationer när inköp förvägras som är aktuellt. Willstedt (2017b) anser att bibliotekens neutralitet hotas när politiska grupperingar utövar påtryckningar. Det är också viktigt att bibliotekarierna ska få göra mediala urval efter transparenta och demokratiskt förankrade principer (Willstedt, 2017b).

Elementen **fri åsiktsbildning** och **hot** kan knappast stå i inbördes konflikt. Även Tino Sanandaji, som försvarar sin boks fria utgivande, ger uttryck för att hot och våld inte ska riktas mot någon (Lindkvist, 2017b). Ändå finns det en viss spänning här. En skribent menar att ”tanke-, åsikts- och yttrandefriheten” är hotad (Ceasar, 2017), medan ett beslut från biblioteket att inte köpa in resulterar i näthat (Willstedt, 2017a). Här är det fråga om värdeladdade begrepp, som inte nödvändigtvis står i motsatsförhållande, men som ändå kan vara orsak till ett dilemma.

5. Diskussion och slutsatser

Den här studiens syfte har varit att genom diskursanalys klargöra vad som sägs kring Tino Sanandajis bok *Massutmaning* i en bibliotekskontext. Valda diskurser har varit den fria diskursen samt den restriktiva diskursen. Vad som sägs i analysmaterialet är uppfattningar av skiftande mening. Sammanfattningsvis handlar det om en argumentation med stöd av bibliotekspolicy och bibliotekslag. Den fria diskursen och den restriktiva diskursen uttrycker olika betydelser i och omkring studiens valda element. Arbetet med artikelmaterial har inte varit helt oproblemiskt. Vissa artiklar citerar andra och jag har inte nödvändigtvis utgått från en viss uppfattning från skribents eller en publikations eventuella politiska vinkling. I fråga om politisk eller ideologisk hållning uppvisar artiklarna mer eller mindre av detta. Min analys utgår snarare från begrepp och hur dessa används för att argumentera en viss ståndpunkt än att redogöra för en artikels politiska hållning. Det intressanta är snarare var argumentationens fokus hamnar. Exempelvis är Fricks (2017a) artikel kritisk till orsaker som åberopas för att *Massutmaning* inte ska tillhandahållas vid bibliotek. Willstedt (2017a) fokuserar mer kring konsekvenser och menar att bibliotekens neutralitet hotas när exempelvis näthat används för att påverka bibliotekens mediala beslut. Hansson (2005) skriver om den konkreta biblioteksverksamheten och menar att det är ofrånkomligt att politiska preferenser påverkar. I fråga om politiska preferenser behandlar Quick (2014) begreppet objektivitet och menar att det är en utopi att personliga värderingar inte skulle påverka biblioteksverksamheten. Å andra sidan nämner Sjöberg (2018) objektivitetsprincipen som fundamental för att biblioteken ska kunna agera i en neutral anda. Mycket i analysen visar att det finns spänningar i valet av omdebatterad litteratur inom bibliotekssfären. Omdebatterad litteratur av kontroversiellt slag är ett ämne som är aktuellt och som delar bibliotekskåren i olika uppfattningar. Tino Sanandajis *Massutmaning* anses av de flesta vara av kontroversiellt slag. Meningsskiljaktigheterna går dock isär om bokens innehåll. Bland annat uppfattas boken som rasistisk och köps inte in av den anledningen (Frick, 2017a). Olsson (2012) förklarar sakförhållanden mellan, negativa yttranden mot invandrare och etnicitet och en generell kritik mot invandring. Att uttala sig kritiskt mot förd invandringspolitik medför inte nödvändigtvis att man bryter mot lagen. Att däremot kritisera någon för exempelvis etniska bakgrund går

under allmän lagtext. Olsson (2012) menar i sammanhanget att det ligger en risk i att begränsa yttrandefriheten. Enligt Olsson (2012) är det istället viktigt att bemöta kontroversiella uttalanden konstruktivt. Mycket debatt kring boken handlar om trovärdighet och kvalitet. Den fria diskursen hävdar att boken har ett underlag som är legitimt, medan den restriktiva diskursen utifrån kvalitativa aspekter hävdar motsatsen. Enligt Höglund och Klingberg (2001) handlar kvalitet primär om att kunna tillfredsställa låntagares önskemål. Om ett bibliotek exempelvis inte har resurser att köpa in kan fjärrlån erbjudas, menar Höglund och Klingberg (2001). Dahlgren (2017) påpekar att bibliotek som valt att inte köpa in *Massutmaning* istället använder sig av fjärrlån och att en sådan lösning inte handlar om censur (Dahlgren, 2017). Här skulle man eventuellt kunna tala om ett dilemma. Ett bibliotek vill inte köpa in boken men tar in den ändå genom fjärrlån. Elementet censur behandlas alltså olika. En del menar att det inte får förekomma censur vid ett bibliotek överhuvudtaget. Andra menar att innehåll som manar till exempelvis etnisk förföljelse inte ska få förekomma. Det finns också uppfattningen att biblioteket ska ha mandat i sin profession att inte ta in en viss typ av litteratur och att det då inte handlar om ett censurtänkande. Jag konstaterar också att elementet fri åsiktsbildning och elementet hot kan innebära en viss konflikt. Friheten att läsa av nyfikenhet och intresse kring ett kontroversiellt ämne kan innebära hot för andra. Att bibliotek inte köpt in Tino Sanandajis bok *Massutmaning* har exempelvis medfört att enskilda individer blivit utsatta för näthat. Vidare uppfattar jag i analysexterna att hot, som enskilt element, inte står under konflikt. Det går att konstatera att elementet hot kan uppfattas som ett moment. Vilket skulle innebära att det råder konsensus kring begreppet. Inget av vad som skrivs försvarar händelser av hat och påtryckningar, eller går i polemik över begreppet. Den fria diskursen hänvisar mycket till begrepp som informationsfrihet, fri åsiktsbildning, neutralitet och objektivitet. Mänskliga rättigheter och bibliotekets värdegrund är begrepp som är märkbara inom den restriktiva diskursen.

Avslutningsvis uppfattar jag ändå att det finns en god vilja att tillgodose låntagares önskemål vid bibliotek. Elf och Söderlind (2014) visar i sin undersökning att bibliotek påverkas starkt av vad biblioteksanvändare efterfrågar. Enligt Elf och Söderlind (2014) sker detta på ett i det närmaste naturligt och självklart sätt. Sammanfattningsvis är det i debatten märkbart att den fria åsiktsbildningen och yttrandefriheten värnas starkt, men även mänskliga rättigheter och allas lika värde.

5.1. Förslag till vidare forskning

Inom bibliotekssfären diskuteras och debatteras frågan kring idéer om en nationell biblioteksstrategi, där en samsyn kring biblioteksverksamheten finns med som målsättning. Syftet är bland annat att undersöka möjligheter och ge förslag, där de svenska folkbiblioteken får riktlinjer för att kunna arbeta utifrån likstämmiga premisser (Kungliga biblioteket, 2018). Vad som här vore intressant att följa upp i en senare studie är om en centraliserad styrning av biblioteksverksamheten, under en nationell biblioteksstrategi, med tiden skulle kunna få negativa eller positiva konsekvenser, för exempelvis informationsfriheten eller den fria åsiktsbildningen. Bibliotekets väsen hör traditionellt ihop med demokrati och informationsfrihet som en yttersta garanti och har här en samhällelig funktion som kan uppfattas vara unik (Böök, 2008).

Frågan är om en allt för snäv och nationell likformighet kan inkräkta på enskilda bibliotek och den frihet biblioteken själva har i fråga om vilken litteratur som ska vara tillgänglig? Eller, kan en nationell biblioteksstrategi istället få en omvänd effekt? Med hjälp av intervjuer för att undersöka hur bibliotekspersonal tänker och resonerar kring demokrati och informationsfrihet i en bibliotekskontext, kan vara en ingång till vidare studier.

6. Litteraturförteckning

Allmänna referenser

Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2017). *Tolkning och reflektion*. Lund: Studentlitteratur.

Arpi, I. (2018, januari 18). Lögnerna vi gärna tror på. *Svenska dagbladet*:
<https://www.svd.se/lognerna-vi-garna-tror-pa>

Bergström, G. & Boreus, K. (2012). *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur.

Bibblan svarar (2015, 12 mars). *Kontroversiella böcker och bibliotek*.
<http://bibblansvarar.se/sv/svar/hej-jag-undrar-ifall-det-ar-s>

Bilting, L. & Holmlund, C. (2015). *Strategisk medieplanering och yttrandefrihet på folkbibliotek – en diskursanalys av biblioteksrelaterad debatt 2012-2015*. Biblioteks- och informationsvetenskap. Borås: Högskolan i Borås. <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:857673/FULLTEXT01.pdf>

Böök, M. (2008). Om ordets och bibliotekets makt. Svar till Siv Wold-Karlsen. *BiS*.
<https://foreningenbis.files.wordpress.com/2011/01/bis804.pdf>

Denscombe, M. (2016). *Forskningshandboken*. Lund: Studentlitteratur.

Foucault, M. (2008). *Diskursernas kamp*. Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposion.

Frick, C. (2015, juli 27). Här marknadsförs ”Invandring och mörkläggnings” på biblioteket i Vällingby. *Nyheter idag*. <https://nyheteridag.se/har-marknadsfors-invandring-och-morklaggning-pa-biblioteket-i-vallingby/>

Hamberg, S. (2017). *Biblioteken speglar samhället – en rapport om arbetsmiljön på våra bibliotek*. DIK 2017:2. <https://assets.ctfassets.net/vkygthqfrquy/2HjSxsiy3Adjv6PtPSDEBd/477860671d1e5dd97bef3b831b0816e4/rapport-biblioteken-speglar-samhallet.pdf>

Hansson, J. (2005). *Det lokala folkbiblioteket: förändringar under hundra år*. Linköping: Mimer, Institutionen för beteendevetenskap, Linköpings universitet.

Höglund, A. & Klingberg, C. (2001). *Strategisk medieplanering för folkbibliotek*. Vadstena: Janus.

Höglund, L. (2010). *Bibliotek och demokratiska möten*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/26502/1/gupea_2077_26502_1.pdf

Jensen, R. (2004). The myth of the neutral professional. *Progressive librarian*, 24, ss. 28-34. <http://www.progressivelibrariansguild.org/PL/PL24/028.pdf>

JO:s beslut dnr 4650-2016.

JO:s beslut dnr 2654-2016.

Kungliga biblioteket (2018, maj 8). *Nationell biblioteksstrategi – ett första utkast*. <https://www.kb.se/om-oss/nyheter/nyhetsarkiv/2018-05-08-nationell-biblioteksstrategi---ett-forsta-utkast.html>

Nyberg, A. & Tidström, A. (2012). *Skriva vetenskapliga uppsatser, examensarbeten och avhandlingar*. Lund: Studentlitteratur.

Olsson, A.R. (2012). *Yttrandefrihet & Tryckfrihet. Handbok för journalister*. Lund: Studentlitteratur.

Quick, M. (2014). *Medieplanering för folkbibliotek. Objektivt, subjektivt & provokativt*. Lund: BTJ Sverige AB.

Rivano Eckerdal, J. & Carlsson, H. (2018). *Styrdokument i vardagen. En undersökning av kulturpolitiska styrdokuments strategiska och praktiska betydelse i fem skånska kommuner*. Lund: Kulturvetenskaper Lunds Universitet. https://portal.research.lu.se/ws/files/53933459/Styrdokumentet_i_vardagen.pdf

Simonsson, M. (2013). *”Biblioteken kan inte hålla på att rensa ut” En diskursanalys av Tintindebatten*. Biblioteks- och informationsvetenskap. Borås: Högskolan i Borås. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1308936/FULLTEXT01.pdf>

Sjöberg, J. (2018). *Mediestrategiska dilemman i rättslig belysning. En analys av JO:s hantering av fyra biblioteksärenden*. Biblioteks- och informationsvetenskap. Borås: Högskolan i Borås. <http://hb.diva-portal.org/smash/get/diva2:1246955/FULLTEXT01.pdf>

Svensk biblioteksförning. (2017). *Bibliotekens internationella manifest*.
<https://www.biblioteksfor.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2017/01/bibliotekens-internationella-manifest-webb-utskrift.pdf>

Söderlind, Å. & Elf, G. (2014). "Vi arbetar i medborgarnas tjänst" En kartläggning av mediestrategiskt arbete på bibliotek utifrån normerande dokument. Svensk biblioteksförning. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:884055/FULLTEXT01.pdf>

Wiklander, L. (2017, juli 19). Kritik mot bibliotek som vägrade köpa in invandringskritisk bok – politik ska inte påverka. *Dagens juridik*.
<http://www.dagensjuridik.se/2017/07/kritik-mot-bibliotek-som-vagrade-kopa-invandringskritisk-bok-politik-ska-inte-paverka>

Winther Jørgensen, M. & Phillip, L. (2017). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Analysmaterial

Arpi, I. (2017, februari 20). Biblioteket ska inte censurera. *Svenska Dagbladet*.
<http://www.svd.se/bibliotek-ska-inte-censurera>

Biblioteksbladet (2017, september 26). Hirschfeldt: "Inte lätt att vara bibliotekarie". *Biblioteksbladet*. <https://www.biblioteksbladet.se/nyheter/allmant/hirschfeldt-inte-latt-att-vara-bibliotekarie/>

Ceasar, J. (2017, juli 23). Söndagskrönika: När man bränner böcker. *Snaphanen*.
<https://snaphanen.dk/2017/07/23/nar-man-branner-bocker/>

Dahlgren, S (2017, mars 3). Den bästsäljande egenutgivaren som blev elefanten i rummet. <https://www.boktugg.se/2017/03/03/den-bastsaljande-egenutgivaren-som-blev-elefanten-rummet/>

Eriksson, T (2017, maj 15). Efter inköpsdebatten: Konsten att välja det rätta. *Biblioteksbladet*.
<http://biblioteksbladet.se/efter-inkopsdebatten-konsten-att-valja-det-ratta/>

Frick, C. (2017a, februari 17). Bibliotekarie vägrar köpa in Tinos bok – Hänvisar till mänskliga rättigheter och rasism. *Nyheter Idag*. <https://nyheteridag.se/bibliotekarie-vagrar-kopa-in-tinos-bok-hanvisar-till-manskliga-rattigheter-och-rasism/>

Frick, C. (2017b, februari 18). Hitler Mein kampf tillåten men inte Sanandajis Massutmaning – Maria rasar mot biblioteket. *Nyheter Idag*. <https://nyheteridag.se/hitlers-mein-kampf-tillaten-men-inte-sanandajis-massutmaning-maria-rasar-mot-biblioteket/>

Kim, M. (2017, oktober 9). Biblioteken brister i opartiskhet. *Kulturminnet*.
<https://kulturminnet.wordpress.com/2017/10/09/biblioteken-far-inte-brista-i-opartiskhet/>

Kvarnsell, J. (2017, september 20). Hotad på jobbet. *Biblioteksbladet*.
<http://biblioteksbladet.se/tema/hotad-pa-jobbet/>

- Lindkvist, H. (2017a, mars 13). Bibliotekens urval väcker hat och hot. *Dagens Nyheter*. <https://www.dn.se/kultur-noje/bibliotekens-urval-vacker-hat-och-hot/>
- Lindkvist, H. (2017b, mars 10). Tino Sanandajis bok blev en utmaning för biblioteken. *Dagens Nyheter*. <https://www.dn.se/kultur-noje/tino-sanandajis-bok-blev-en-utmaning-for-biblioteken/>
- Magnusson, L. (2017, februari 24). Lisa Magnusson: Bibliotek ska inte vara trygga rum. *Dagens Nyheter*. <https://www.dn.se/ledare/signerat/lisa-magnusson-bibliotek-ska-inte-vara-trygga-rum/>
- Sofroniadou, S. (2017, mars 3). Kommunen kör över biblioteket – kräver att Tino Sanandajis bok köps in. *ETC*. <https://www.etc.se/kultur-noje/kommunen-kor-over-biblioteket-kraver-att-tino-sanandajis-bok-kops>
- Willstedt, T. (2017a, februari 23). Hot, våld och näthat på bibliotek. *BIBLIOTEK I SAMHÄLLE*. <https://foreningenbis.com/2017/02/23/hot-vald-och-nathat-pa-bibliotek>
- Willstedt, T. (2017b, mars 14). Det högerextrema hotet mot biblioteken. *BIBLIOTEK I SAMHÄLLE*. <https://foreningenbis.com/2017/03/14/det-hogerextrema-hotet-mot-biblioteken/>
- Önnerfält, S. (2017, juli 28). Jag gallrar alltså är jag bibliotekarie. *Klara bokprat*. <https://klarabokprat.wordpress.com/2017/07/28/jag-gallrar-alltsa-ar-jag-bibliotekarie/>